

Omul în luptă cu păcatul.

Actualitatea sfaturilor Sfântului Vasile cel Mare cuprinse în a doua Epistolă către prietenul său Sfântul Grigorie Teologul

Structura ontologică a omului și nefirescul păcatului

După cum este consemnat în referatul biblic, toate câte a făcut Dumnezeu «erau bune foarte»¹, pentru că Dumnezeu, Bun fiind și plin de iubire, nu putea face decât lucruri bune. Privit în contextul creației, omul nu putea fi altfel decât foarte bun. Așa cum a ieșit el din mâna lui Dumnezeu, omul era într-adevăr foarte bun, nu doar pentru simplul fapt că era opera lui Dumnezeu, cât mai ales pentru că Dumnezeu a pus în el chipul Său.

Sfântul Vasile cel Mare referindu-se la datul ontologic al omului vorbește despre bunul firesc din el. În rațiunea de a fi a omului este prezentă bunătatea. Așa cum animalele au instinctul în firea lor, tot așa omul are bunătatea implementată în firea sa². Virtuțile sunt casnicele sufletului, ele țin de firescul omului. Astfel, pentru om a face binele este ceva conform firii lui, întrucât este ființă rațională, creată după chipul lui Dumnezeu. Fiind după chipul lui Dumnezeu, omul este înzestrat și cu liberul arbitru³ și drept urmare devine responsabil pentru alegerile sale⁴.

În libertatea omului apare și răul ca opus binelui. Răul însă nu are statut ontologic. El nu se regăsește în ființa omului ca dat ontologic, este lipsit de substanță și nu ține de firescul omului. Răul depinde de partea morală a vieții ființelor raționale create. El apare ca rod al voii libere al acestor ființe⁵. Așadar, când se săvârșește răul, se comite o abatere de la firesc. Așa apare păcatul, ca ceva străin firii umane, ca ceva nefiresc. Căderea omului și folosirea greșită a liberului său arbitru a fost provocată prin înșelăciune de diavol, care din invidie și-a extins ura pornită împotriva lui Dumnezeu și asupra omului, ca cel care era după chipul și asemănarea lui Dumnezeu⁶.

Prin comiterea păcatului, omul s-a îndepărtat de Dumnezeu, de Cel ce l-a creat bun, bun foarte, după chipul Său. Omul căzut în păcat a ajuns să fie lipsit de slava lui Dumnezeu, cu care era împodobit prin creație. Însă, cu toate că s-a întunecat

¹ *Fac.* 1:31.

² Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, 7, 5, PG 29, 157D-160A. Vezi și 9,3, PG 29, 196A.

³ Suportul ontologic al liberului arbitru al omului înclinat spre Dumnezeu rezidă în faptul că omul este creat de Dumnezeu, după chipul Său. Δ. Τσελεγγίδη, *Ορθόδοξη θεολογία και ζωή Μελέτες Συστηματικής Θεολογίας*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 2005, p. 70-71.

⁴ Omul este ființă rațională liberă; libertatea lui însă nu este absolută, așa cum este în cazul lui Dumnezeu. Libertatea omului este într-o oarecare măsură îngrădită de statutul lui de creatură, de faptul că are cauza existenței sale în afara sa. Omul nu vine la existență pentru că vrea el. De asemenea, libertatea omului este îngrădită de timp și spațiu. Libertatea absolută este posibilă numai în afara timpului și spațiului, ține deci de veșnicie. Vezi Γ. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ηθική*, I, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 2004, p. 163. Cf. Părintele Virgil Gheorghiu, *Tatăl meu, preotul care s-a urcat la cer. Amintiri dintr-o copilărie teologică*, trad. de Maria-Cornelia Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, p. 49.

⁵ Δ. Τσάμη, *Εισαγωγή στην πατερική σκέψη*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 1990, p. 269-270.

⁶ Idem, *Ibidem*, p. 282.

din cauza păcatului, chipul lui Dumnezeu din om nu a putut fi distrus de păcat⁷, tocmai pentru că face parte din datul lui ontologic, este parte a ființei lui. Astfel, fără să poată transforma firea omului, păcatul, odată săvârșit, a provocat urmări asupra puterilor sufletești ale omului, deci și asupra voinței lui⁸.

Păcatul pătruns în viața omului a însemnat o nedreptate. Era nedrept ca nobila ființă, în care Dumnezeu pusese chipul Său, să zacă sub robia păcatului și a morții. Era nedrept ca omul, fiul creat al lui Dumnezeu, să zacă departe de Tatăl său. De aceea, venirea în lume a Fiului născut din Ființa lui Dumnezeu Tatăl «mai înainte de toți vecii», plin de iubire, a avut drept scop restabilirea dreptății, adică eliberarea omului de sub orice fel de robie și călăuzirea lui către Împărăția Tatălui și Creatorului său⁹.

Om răsкупărat

Fiul lui Dumnezeu Întrupat a adus în lume desăvârșirea și plinătatea vieții. El este Adevărata Viață, Care nu poate fi limitată nici de timp, nici de spațiu, nici de moarte, de nimic¹⁰. Mântuitorul Hristos, Dumnezeu adevărat și Om asemenea nouă afară de păcat, eliberează ontologic pe om din robia timpului, a spațiului, a diavolului, a păcatului și a morții eshatologice¹¹. Prin opera Sa de răsкупărate, Mântuitorul conduce pe om de la stadiul neputinței și al libertății îngrădite la stadiul desăvârșirii și al libertății absolute¹².

Darul Răsкупăării este universal, este oferit tuturor oamenilor de pretutindeni, din toate timpurile și toate locurile¹³; nu toți însă se împărtășesc de el, deoarece Mântuitorul Hristos prin opera Sa nu desființează liberul arbitru al omului. Prin urmare, fiecare persoană umană în mod liber are dreptul să accepte sau să refuze Darul Răsкупăării. Mântuitorul Hristos nu silește pe nimeni să-L urmeze. El oferă, cheamă și așteaptă participarea în mod liber la comuniunea iubirii și a libertății divine¹⁴. Cu alte cuvinte, de roadele Răsкупăării se împărtășesc doar cei care în mod liber se supun lui Hristos și acceptă să se unească cu El și să se încorporeze în Trupul Său Tainic (Biserica), recunoscându-L drept Cap¹⁵.

Trebuie subliniat faptul că mântuirea în Hristos are caracter universal atât în ceea ce privește persoanele umane ca totalitate a lor, cât și ce privește omul în sine ca

⁷ Δ. Τσελεγγίδη, *Ορθόδοξη θεολογία και ζωή*, p. 73.

⁸ După căderea în păcat, libertatea omului a devenit mai constrânsă. Păcatul, răutatea și moartea îl înconjoară pe om, îngreunându-i exercitarea normală a liberului arbitru. Vezi Γ. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ηθική*, I, p. 163.

⁹ *Rom.* 3, 22-26: «Dar dreptatea lui Dumnezeu vine prin credința în Iisus Hristos, pentru toți și peste toți cei ce cred, căci nu este deosebire. Fiindcă toți au păcătuit și sunt lipsiți de slava lui Dumnezeu; Îndreptându-se în dar cu harul Lui, prin răsкупăratea cea în Hristos Iisus. Pe Care Dumnezeu L-a rânduit (jertfă de) ispășire, prin credința în sângele Lui, ca să-Și arate dreptatea Sa, pentru iertarea păcatelor celor mai înainte făcute, într-o îngăduință a lui Dumnezeu - ca să-Și arate dreptatea Sa, în vremea de acum, spre a fi El Însuși drept, și îndreptând pe cel ce trăiește din credința în Iisus».

¹⁰ *Rom.* 8, 3: «Pentru că ceea ce era cu neputință Legii - fiind slabă prin trup - a săvârșit Dumnezeu, trimițând pe Fiul Său într-o asemănare trupului păcatului și pentru păcat a osândit păcatul în trup». *Rom.* 6, 9: «Știind că Hristos, înviat din morți, nu mai moare. Moarta nu mai are stăpânire asupra Lui».

¹¹ Δ. Τσελεγγίδη, *Ορθόδοξη θεολογία και ζωή*, p. 74-75.

¹² Libertatea absolută de care se bucură omul în veșnicie nu este o reușită a lui, ci este o participare la libertatea divină, este o împărtășire din libertatea absolută a lui Dumnezeu. Vezi Γ. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ηθική*, I, p. 164-167.

¹³ *I. Tim.* 2, 4: «voințe ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină».

¹⁴ *Matei* 16, 24: «Dacă vrea cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie». Cf. *Marcu* 8, 34.

¹⁵ *Marcu* 16, 16: «Cel ce va crede și se va boteza se va mântui; iar cel ce nu va crede se va osândi».

unitate psihosomatică. Cu alte cuvinte, pe de o parte, de roadele Răscumpărării lui Hristos au posibilitatea de a se împărtăși toți oamenii lumii, cu condiția de a se supune lui Hristos și de a trăi în Hristos; iar pe de altă parte, fiecare creștin, care se bucură de mântuire, simte și trăiește efectele Răscumpărării în toată ființa sa, întrucât omul se poate îndumnezei în integritatea lui psihosomatică, adică toate părțile componente ale omului – trup, suflet, minte – participă la îndumnezeire¹⁶. Legătura dintre trup și suflet este atât de strânsă încât nu poate fi percepută prezența sufletului numai într-un anumit loc strict al trupului. Conform gândirii Sfântului Vasile cel Mare sufletul umple cu prezența lui întreg trupul și evidențiază unitatea atât a trupului cât și a persoanei umane în integritatea ei psihosomatică¹⁷.

Botezul este Taina prin care omul se renaște pentru viața în Hristos. În felul acesta credinciosul primește în Hristos Duhul înfierii duhovnicești. Hristos Însuși, ca Fiu după ființă al lui Dumnezeu Tatăl, împărtășește Duhul înfierii și păstrează în statutul de filiație față de Dumnezeu pe toți cei care se încorporează în Trupul Său Tainic. Prin înfierea duhovnicească membrii Bisericii, ca mădulare ale Trupului lui Hristos, devin fii ai lui Dumnezeu după har și pot să se adreseze cu îndrăzneală lui Dumnezeu Tatăl «Avva! Părinte!»¹⁸.

Odată cu Duhul înfierii la Botez, creștinul dobândește și Duhul libertății în Hristos, întrucât acceptă să se supună Lui de bunăvoie. Prin Botez creștinul participă tainic la moartea și învierea lui Hristos, primind astfel practic și harismatic eliberarea de sub robia diavolului, a păcatului și a morții¹⁹. Este necesar omului să accepte robia în Hristos, pentru că doar ca rob al lui Hristos omul se poate împărtăși de premisele ontologice ale eliberării lui de sub robia diavolului, a păcatului și a morții, dobândite de Hristos prin moartea și învierea Sa²⁰. Cu ajutorul Harului primit la Botez creștinul se înnoiește ontologic; chipul lui Dumnezeu din el își recapătă strălucirea inițială, puterile lui sufletești se întăresc, liberul său arbitru destabilizat de păcat se înnoiește și își recapătă echilibrul inițial. Mai mult decât atât, liberul arbitru, fără să fie desființat, este îmbogățit harismatic cu libertatea Duhului Sfânt, adică, pe lângă libertatea sa naturală (firească), pe care o are prin actul creației, credinciosul dobândește în Hristos și libertatea harismatică. Libertatea harismatică este libertatea necreată, este darul energiei necreate a lui Dumnezeu, împărtășit celor ce sunt ai lui Hristos²¹. Nu trebuie înțeles cumva că cel botezat dobândește o a doua voință sau că liberul său arbitru este constrâns cumva. Creștinul rămâne om în limitele naturii sale umane cu voință liberă,

¹⁶ Δ. Τσάμη, *Εισαγωγή στην πατερική σκέψη*, p. 289.

¹⁷ Μ. Βασιλείου, *Εις τό «πρόσεχε σεαυτώ»* 7, PG 29, 216AB, Cf. Δ. Τσάμη, *Εισαγωγή στην πατερική σκέψη*, p. 293.

¹⁸ *Rom.* 8, 15-17: «Pentru că n-ați primit iarăși un duh al robiei, spre temere, ci ați primit Duhul înfierii, prin care strigăm: Avva! Părinte! Duhul însuși mărturisește împreună cu duhul nostru că suntem fii ai lui Dumnezeu. Și dacă suntem fii, suntem și moștenitori - moștenitori ai lui Dumnezeu și împreună-moștenitori cu Hristos». *Gal.* 4, 6-7: «Și pentru că sunteți fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, care strigă: Avva, Părinte! Astfel dar, nu mai ești rob, ci fiu; iar de ești fiu, ești și moștenitor al lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos».

¹⁹ *Vezi* Δ. Τσελεγγίδη, *Ορθόδοξη θεολογία και ζωή*, p. 76.

²⁰ *Rom.* 6, 3-8: «Au nu știți că toți câți în Hristos Iisus ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat? Deci ne-am îngropat cu El, în moarte, prin botez, pentru ca, precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții. Căci dacă am fost altoiți pe El prin asemănarea morții Lui, atunci vom fi părtași și ai învierii Lui, cunoscând aceasta, că omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună cu El, ca să se nimicească trupul păcatului, pentru a nu mai fi robi ai păcatului. Căci Cel care a murit a fost curățit de păcat. Iar dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și viețui împreună cu El».

²¹ *Rom.* 8, 2: «Căci legea duhului vieții în Hristos Iisus m-a eliberat de legea păcatului și a morții». *Gal.* 5, 13: «fraților, ați fost chemați la libertate».

însă primește în dar voința și libertatea divină necreată. Libertatea divină necreată se însușește de către credincios și se păstrează numai prin Har²².

Puterea harismatică de reînnoire în Hristos, primită de creștin la Botez, ajută doar pe cei care se folosesc de ea și nu împiedică cu nimic pe cei care aleg (în virtutea liberului arbitru) să nu o folosească și chiar să umble pe căile pierzării ale păcatului²³. Trebuie precizat însă că Harul eliberator dobândit la Botez (prin care creștinul se eliberează din robia diavolului, a păcatului și a morții) nu se pierde atunci când creștinul păcătuiește. Harul nu se schimbă, nu dispăre, poate rămâne doar nelucrător, din cauză că cel ce l-a primit la Botez nu vrea să conlucreze cu el. Însă, atunci când creștinul conlucrează, Harul se menține lucrător, atunci se simte puterea Sfințelor Taine, atunci se vedește adevărata libertate dobândită în Hristos²⁴ și viața veșnică²⁵.

Este necesară deci urmarea lui Hristos. Și precum în Persoana divino-umană a Mântuitorului Hristos voința firii Sale umane s-a supus și a urmat de bunăvoie întru totul voința divină, tot așa creștinul este chemat să-L urmeze pe Hristos și să-și supună în mod liber voia sa firească voii lui Dumnezeu. Este vorba tocmai de supunerea libertății firești umane față de libertatea harismatică divină necreată oferită la Botez. În felul acesta, creștinul rămâne membru viu al Trupului Tainic al lui Hristos, participând «la viața necreată a lui Hristos, care este viața de libertate în Duhul Sfânt»²⁶.

Paza față de păcat - o datorie duhovnicească și firească în același timp

Ura diavolului împotriva omului apare ca extindere a urii lui împotriva lui Dumnezeu²⁷. Astfel se explică faptul că lupta diavolului este mai concentrată împotriva omului eliberat de Sângele lui Hristos. El caută cu diferite mijloace să subjuge iarăși pe omul răscumpărat, cu scopul de a dovedi că jertfa Mântuitorului a fost zadarnică²⁸.

Diavolul a fost lovit puternic de moartea și Învierea Mântuitorului Hristos, puterea lui însă va fi desființată total la a doua venire a Domnului²⁹, atunci când sufletul fiecărui om se va reuni cu trupul său înviat, transfigurat și duhovnicesc³⁰, care nu va mai fi rob păcatului, stricăciunii și morții³¹. Până atunci însă, Dumnezeu îngăduie diavolului să ispitească pe oameni, pentru ca aceștia, în lupta lor duhovnicească, să se întărească și să-l biruie cu ajutorul Harului împărțit de Hristos, pentru a primi cununa biruinței întru fericirea veșnică a Împărăției lui Dumnezeu. Sfântul Vasile cel Mare observă că necuratul vine și ispitește pe om, încercând să-l

²² Vezi Δ. Τσελεγγίδη, *Ορθόδοξη θεολογία και ζωή*, p. 80-83.

²³ Vezi Νικολάου Καβάσιλα, *Περί της εν Χριστώ ζωής, Λόγος Β΄*, PG 150, 545D. Cf. Δ. Τσελεγγίδη, *Ορθόδοξη θεολογία και ζωή, Μελέτες Συστηματικής Θεολογίας*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 2005, p. 110-111.

²⁴ Vezi Δ. Τσελεγγίδη, *Ορθόδοξη θεολογία και ζωή*, p. 76-77.

²⁵ *Rom. 6, 22-23*: «acum, izbăviți fiind de păcat și robi făcându-vă lui Dumnezeu, aveți roada voastră spre sfințire, iar sfârșitul, viață veșnică. Pentru că plata păcatului este moartea, iar harul lui Dumnezeu, viața veșnică, în Hristos Iisus, Domnul nostru».

²⁶ Δ. Τσελεγγίδη, *Ορθόδοξη θεολογία και ζωή*, p. 84.

²⁷ Μεγάλου Βασιλείου, *Ομιλία εν Λακίζοις 9*, PG 31, 1456 BD. Idem, *Οτι ούκ έστιν αίτιος των κακών ο Θεός 8*, PG 31, 348A. Δ. Τσάμη, *Εισαγωγή στην πατερική σκέψη*, p. 239.

²⁸ Δ. Τσάμη, *Εισαγωγή στην πατερική σκέψη*, p. 241.

²⁹ Μεγάλου Βασιλείου, *Περί ταπεινοφροσύνης 2*, PG 31, 528 BC. *Οτι ούκ έστιν αίτιος των κακών ο Θεός 10*, PG 31, 352.

³⁰ *I. Cor. 15, 44*.

³¹ Δ. Τσάμη, *Εισαγωγή στην πατερική σκέψη*, p. 304.

atragă în păcat. El se folosește de anumite patimi, de anumite puncte sensibile, de neputințe și chiar de nevoile firești ale omului. Cu toate acestea, satana nu poate fi considerat cauza păcatului³². Cauza păcatului nu trebuie căutată în afara omului³³; ea se află în libera alegere a lui³⁴.

Faptul că răul este trecător trebuie să constituie un argument puternic pentru om de a lupta fără teamă împotriva diavolului, a păcatului și a morții³⁵. Membrii Bisericii sunt chemați așadar la conlucrarea cu Harul Duhului Sfânt pentru a priveghea, a birui păcatul și a-și împodobi viața cu virtuți. Creștinul este dator să lupte împotriva păcatului, pentru a păstra cu cinste cununa înfierii oferită în dar de Hristos.

Potrivit noii ordini duhovnicești instaurate de Hristos în Biserică, credinciosul este chemat să-și înduhovnicească trupul prin supunerea lui față de Duhului lui Dumnezeu. Sfântul Vasile cel Mare vorbește de omorârea trupului, adică de omorârea poftelor trupului³⁶. Astfel, când trupul se supune lui Dumnezeu se înduhovnicește, se transfigurează și devine cu adevărat templu al Duhului Sfânt³⁷, așa cum se cuvine. Când însă este stăpânit de poftele și grijile lui (φρόνημα της σάρκας), care se identifică cu dușmănia față de Dumnezeu, atunci trupul devine iad și închisoare atât pentru sine cât și pentru suflet³⁸. De felul cum luptă, credinciosul reușește să-și mențină trupul supus Duhului Sfânt, făcându-l trup duhovnicesc. În caz contrar, dacă indiferența sau grijile pentru satisfacerea poftelor trupului îl stăpânesc, riscă să scape chiar și sufletul pradă în robia materialului. Omorârea patimilor trupului nu este scop în sine, ci este luptă duhovnicescă, în care este direct implicat sufletul, care în perspectivă eshatologică luptă pentru eliberarea din robia păcatului, având ca suport și putere înnoirea omului în Hristos³⁹.

Sfaturile Sfântului Vasile cel Mare și actualitatea lor

De o importanță deosebită în ceea ce privește lupta omului cu patimile și cu păcatul sunt învățăturile și sfaturile Sfântului Vasile cel Mare expuse ca o mărturisire

³² Μεγάλου Βασιλείου, *Όροι κατ' έπιτομην* 75, PG 31, 1133 D-1136B. *Περί του μή προσηλώσθαι τοίς βιωτικοίς* 1, PG 31, 540 D. Cf. Δ. Τσάμη, *Εισαγωγή στην πατερική σκέψη*, p. 242.

³³ *Rom. 7*, 15-25: « Pentru că ceea ce fac nu știu; căci nu săvârșesc ceea ce voiesc, ci fac ceea ce urăsc. ... Dar acum nu eu fac acestea, ci păcatul care locuiește în mine. Fiindcă știu că nu locuiește în mine, adică în trupul meu, ce este bun. Căci a voi se află în mine, dar a face binele nu aflu; Căci nu fac binele pe care îl voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârșesc. Iar dacă fac ceea ce nu voiesc eu, nu eu fac aceasta, ci păcatul care locuiește în mine. Găsesc deci în mine, care voiesc să fac bine, legea că răul este legat de mine. ... Dar văd în mădularele mele o altă lege, luptându-se împotriva legii minții mele și făcându-mă rob legii păcatului, care este în mădularele mele. ... Mulțumesc lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos, Domnul nostru! Deci, dar, eu însumi, cu mintea mea, slujesc legii lui Dumnezeu, iar cu trupul, legii păcatului».

³⁴ Δ. Τσάμη, *Εισαγωγή στην πατερική σκέψη*, p. 242.

³⁵ *Idem, Ibidem*, p. 240.

³⁶ *Προτρεπτική εις το Αγ. Βάπτισμα* 1, PG 31, 424B. *Εις 28 Ψαλμ.* 8, PG 29, 305AB.

³⁷ *I Cor.* 6,19: «Sau nu știți că trupul vostru este templu al Duhului Sfânt care este în voi, pe care-L aveți de la Dumnezeu și că voi nu sunteți ai voștri?»

³⁸ Δ. Τσάμη, *Εισαγωγή στην πατερική σκέψη*, p. 305.

³⁹ *Rom.* 6, 10-13, 19: «Căci ce a murit, a murit păcatului o dată pentru totdeauna, iar ce trăiește, trăiește lui Dumnezeu. Așa și voi, socotiți-vă că sunteți morți păcatului, dar vii pentru Dumnezeu, în Hristos Iisus, Domnul nostru. Deci să nu împărătească păcatul în trupul vostru cel muritor, ca să vă supuneți poftelor lui; nici să nu puneți mădularele voastre ca arme ale nedreptății în slujba păcatului, ci, înfățișați-vă pe voi lui Dumnezeu, ca vii, sculați din morți, și mădularele voastre ca arme ale dreptății lui Dumnezeu. ... Omenește vorbesc, pentru slăbiciunea trupului vostru. - Căci precum ați făcut mădularele voastre roabe necurăției și fărădelegii, spre fărădelege, tot așa faceți acum mădularele voastre roabe dreptății, spre sfințire». Cf. Δ. Τσάμη, *Εισαγωγή στην πατερική σκέψη*, p. 306.

în a doua sa Epistolă adresată Sfântului Grigorie Teologul⁴⁰ în anul 360 sau 361, în urma experiențelor sale ascetice în Mica Sihăstrie din Pont.

În introducerea Epistolei, Sfântul Vasile folosește un limbaj aparte din care reiese un profund duh de smerenie care-l caracteriza, dar în același timp, împletit cu smerenia, se poate observa și un stil ironic, folosit și îngăduit reciproc de cei doi Mari Părinți în virtutea dragostei și prieteniei lor. «Mi-e rușine oarecum și mie să descriu cu amănuntul ceea ce fac ziua și noaptea în aceste locuri retrase. E drept că am părăsit viața de oraș, socotind-o prilej pentru tot felul de răutăți. Dar pe mine însumi n-am reușit încă să mă depășesc. Dimpotrivă, am ajuns asemenea celor ce călătoresc pe mare, care, din pricina neobișnuinței în ale navigației, devin neliniștiți, simțind că-i apucă răul de mare, sunt prost dispuși din pricina legănării corăbiei, văzându-se zguduți când dintr-o parte când din alta, iar atunci când urcă într-o barcă ori într-o luntre îi apucă răul și amețeala, Cam printr-o astfel de stare sufletească trec și eu, întrucât pretutindeni port încă încuibate în mine patimi, care continuu mă tulbură, așa că din toată această schimnicie și retragere în singurătate încă n-am dobândit aproape nimic deosebit»⁴¹.

Epistola Sfântului Vasile cel Mare este concepută nu doar ca un simplu răspuns, adresat exclusiv Sfântului Grigorie Teologul, cât mai ales ca un îndrumător pentru viața de sihăstrie în special, dar și pentru viața ascetică necesară fiecărui creștin în general⁴². Sfântul Părinte face cu minuțiozitate o analiză asupra tulburărilor minții omului, provocate de ispitele trupești și de grijile lumești și încearcă să dea sfaturile cele mai potrivite. În mod practic arată că există o singură cale de salvare din primejdia tuturor ispitelor și a grijilor lumești, păgubitoare de suflet și aceasta este izolarea de lume. În concepția Marelui Capadocian, izolarea de lume nu înseamnă neapărat despărțirea fizică de lume și mutarea într-un loc în afara ei, sau nu înseamnă numai aceasta, ci mai degrabă înseamnă despărțirea de plăcerile lumii. Pentru că se poate întâmpla ca cel care se retrage din lume în pustie, să nu se fi despărțit încă de plăcerile lumii, ci să le poarte în inima, în cugetul și în gândirea sa și în acest caz, retragerea din lume nu-i este îndeajuns. Este nevoie de o luptă în plan duhovnicesc prin care să se urmărească eliberarea de grijile și plăcerile lumești. În acest sens îndeamnă în primul rând la scoaterea din suflet a simpatiei pentru trup. Cu alte cuvinte, grija pentru plăcerile trupului trebuie să-i fie străină sufletului. De asemenea, este necesar ca să fie dezrădăcinate și alungate din viața creștinului obișnuințele viclene⁴³.

⁴⁰ Μεγάλου Βασιλείου, *Επιστολή Β΄, Βασίλειος Γρηγορίου*, PG. 32, 224-233. Vezi în traducere românească Sfântul Vasile cel Mare, *Epistola a 2-a către prietenul Grigorie (de Nazianz)*, în PSB 12, Traducere, Introducere, Note și Indici de Preot Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Preot Prof. Dr. Teodor Bodogae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române București, 1988, p. 117-123. Epistola este scrisă ca răspuns altei epistole a Sfântului Grigorie Teologul, care-l ruga pe Marele Vasile să-i descrie aspecte din viața de chinovie petrecută în Sihăstria din Pont. În urma Epistolei Sfântul Grigorie a venit în Pont unde a rămas un timp alături de Sfântul Vasile, studiind împreună teologia creștină, alcătuiind o antologie pe baza lucrărilor lui Origen și întocmind regulile monahale. Vezi Comentarii la traducerea în neogreacă de Παναγιώτου Χρήστου, în volumul: Βασιλείου Καισαρείας του Μεγάλου, *Άπαντα τα έργα, 1, Επιστολαί Α΄, Εισαγωγή, Κείμενον-Μετάφρασις-Σχόλια υπό Παναγιώτου Κ. Χρήστου*, în *Colectia Πατέρες της Εκκλησίας (ΕΠΕ)*, Πατερικά Εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς», Θεσσαλονίκη, 1972, p. 59-60.

⁴¹ M. Βασιλείου, *Επιστολή Β΄, Βασίλειος Γρηγορίου*, 1, PG. 32, 224 AB. Vezi în PSB 12, p. 117.

⁴² Aflat la începutul vieții sale de nevoință, Sfântul Vasile avea principii ascetice foarte aspre. Mai târziu, asceza capătă alte dimensiuni în viața Sfântului Părinte; este percepută mai blând și chiar cedează locul prioritar activității filantropice. Dreagostea față de cei năpăstuiți l-a determinat pe Marele Vasile să mute chinovia din pustiu în oraș pentru a fi mai aproape de cei aflați în nevoi.

⁴³ M. Βασιλείου, *Επιστολή Β΄ Βασίλειος Γρηγορίου*, 2, PG. 32, 225B.

Marele Vasile atrage atenția, că ceea ce are nevoie în mod deosebit omul pentru a progresa în viața duhovnicească este păstrarea minții în stare de liniște. Sfântul Vasile compară mintea omului cu ochiul, care nu poate vedea clar ceea ce este în fața lui din cauza alunecării privirii fie spre stânga, fie spre dreapta, fie în sus, fie în jos. Precum ochiul este atras în diferite părți, tot așa și mintea este atrasă în diferite curse și se tulbură din cauza miilor de griji lumești. Prin urmare, mintea nu mai poate vedea clar adevărul din cauza ispitelor și a problemelor lumești care o tulbură⁴⁴.

Astfel, Sfântul Vasile cel Mare recunoaște că pentru a ajunge la liniștirea sufletească creștinul se poate folosi de retragerea din lume, de liniștea pustiului. Pustiul oferă sufletului mediul ambiant pentru a se liniști. Liniștea locului ajută sufletul uimitor de mult în lupta lui de purificare de patimi. Acolo unde limba nu este antrenată de provocările oamenilor, nici ochiul nu este ispitit de priveliștile păgubitoare ale lumii, nici auzul nu este tulburat de cele ce se aud în lume, sufletul se poate elibera de patimi întru bucuria liniștii. Căci dacă mintea nu este atrasă prin simțuri spre cele ale lumii și nu se împrăștie în exterior, se eliberează încet-încet de grijile pământești, se interiorizează în sine și dintru adâncul cugetării întru sine se înalță către Dumnezeu. În urcușul ei duhovnicesc ajunge să fie învăluită și iluminată de Frumosul Divin, încât uită chiar de sine. Așadar, este posibilă imitarea cetelor îngerești de către creștin și pe pământ, în viața actuală. Este nevoie însă de strădanie, de nevoită, este nevoie de grija de a dobândi virtuți, de dorință arzătoare după cele veșnice.

Prin asceză întru evlavie sufletul primește prin descoperire dumnezeiască necesara hrană duhovnicească. Rugăciunea trebuie să fie grija de căpătâi a fiecărei zi. Se cuvine de asemenea, ca rugăciunea și preaslăvirea Ziditorului în cântări duhovnicești să-l însoțească pe credincios la lucrarea sa, în tot locul și-n tot timpul. În dulceața inmurilor bisericești sufletul își găsește bucuriile și mângâierile de care are nevoie⁴⁵.

Sfântul Vasile recomandă câteva mijloace esențiale, de care credinciosul se poate folosi în formarea lui duhovnicească. În concepția Marelui Părinte cercetarea și studiul Sfințelor Scripturi este calea cea mai importantă care conduce pe credincios la descoperirea principiilor vrednice de urmat pentru progresul spiritual⁴⁶. Inima celui dornic de liniștire trebuie să fie deschisă și gata să accepte învățătura dumnezeiască a Evangheliei, pentru a o transpune în modul propriu de viață⁴⁷.

Pe lângă normele de viață creștină cuprinse în Sfintele Scripturi, deosebit de folositoare sunt viețile sfinților, ca modele vrednice de urmat. «De pildă, dacă îndrăgește cineva fecioria, citește adeseori istoria lui Iosif, învățând din faptele lui cum să se păstreze curat, și anume nu numai să se înfrâneze de la plăcerile trupești, ci și cum să stăruiască mai mult în virtute. Bărbăția o poate învăța de la Iov, care nu numai când viața i s-a schimbat cu totul, încât într-o clipită din bogat a ajuns sărac și din tată a mulți copii să nu mai aibă nici unul, a rămas neclintit, ..., ci n-a cântit de mânie nici atunci când prietenii veniți să-l mângâie l-au luat în răs și i-au sporit prin aceasta și mai mult durerea. Și iarăși, dacă chibzuiește cineva cum ar fi cu puțință ca în același timp să fie și blând și mărinimos, încât și de mânie să se folosească prin blândețe ca de o unealtă împotriva răutății oamenilor, atunci va afla pe David curajos în faptele lui războinice, dar blând și stăpânit în răspunsurile față de dușmani. Tot așa a fost și Moise, care cu grea mînie și-a ridicat

⁴⁴ Idem, *Ibidem*, 2, PG. 32, 224C-225A.

⁴⁵ Idem, *Ibidem*, 2, PG. 32, 225C-228AB.

⁴⁶ Idem, *Ibidem*, 3, PG. 32, 228B.

⁴⁷ Idem, *Ibidem*, 2, PG. 32, 225B.

întreaga lui statură împotriva tuturor celor care au păcătuit față de Dumnezeu, dar când a fost vorba de învinuirile care i s-au adus, el a răbdat toate cu seninătate sufletească. Și peste tot, așa cum pictorii, care zugrăvesc icoanele după model, își îndreaptă încontinuu privirile spre original, ca să-i poată prinde adevăratul trăsăturile, tot așa și cel ce vrea să se desăvârșească în toate felurile trebuie să privească la viețile acestor sfinți ca la niște icoane vii și lucrătoare și să-și însușească bunătățile lor, urmându-le întocmai»⁴⁸.

Sufletul celui dedat studiului Sfințelor Scripturi devine mai sensibil și înnoit, însetat după Dumnezeu astfel încât, rugăciunea îi vine ca o dorință arzătoare de a se afla în comuniune și dialog cu El. Sfântul Vasile atrage atenția că rugăciunea aceea este bună care sădește în suflet perceperea curată a lui Dumnezeu, care face ca Dumnezeu să Se sălășluiască nestingherit în locașul tainic al inimii. Pentru aceasta este nevoie de pomenire neîntreruptă a lui Dumnezeu, astfel încât să nu i se permită gândirii să se risipească spre cele pământești, nici minții să se tulbure cu nedoritele patimi. «Numai atunci devenim temple ale Duhului, când gândirea statornică la El nu se mai lasă întreruptă de grijile pământești și când cugetul nu se lasă tulburat de patimi trecătoare. Cel ce iubește pe Dumnezeu lasă totul de-o parte și se retrage în el, alungând orice patimă care-l ațâță spre necumpătare și săvârșind fapte care duc la virtute»⁴⁹.

Marele Vasile dă sfaturi de asemenea în ce privește modul de comportare în discuții cu teme legate de credință și de zidire sufletească. Este necesar ca cel care dorește să ia cuvântul într-o dezbateră, să fie pregătit, să fie cunoscător al Sfințelor Scripturi, pe care să le fi cercetat în prealabil. Trebuie să știe că în dialog nu se cuvine să întrerupă pe convorbitorul său înainte ca acesta să fi încheiat ceea ce avea de spus. Se cade ca discuția să fie purtată pe un ton moderat. Pentru cele ce nu le cunoaște să întrebe fără rușine, cu smerenie și cu sinceritate pentru a învăța, iar când este întrebat să răspundă fără mândrie, pentru a împărtăși și altora din cele știute de el. «Să nu fim morocănoși în discuții, ci atrăgători în vorbire, dar să nu căutăm să folosim un anume grai ușuratic, ci să păstrăm farmecul poveștelor binevoitoare»⁵⁰.

Sfaturile Sfântului Vasile cuprind chiar și modul de comportare în exterior al creștinului, în viața de zi cu zi. Astfel, îndeamnă la felul cum se cuvine să fie privirea, ținuta vestimentară, încălțăminte, mersul și alimentația. În acest sens zice: «unui suflet smerit și retras îi stă bine o privire serioasă și îndreptată numai spre pământ, o ținută mai puțin pretențioasă, o frizură nu prea îngrijită, o îmbrăcăminte mai ponosită Nici umbletul să nu fie prea târăganat, ca și cum ar da dovadă de slăbănogire a sufletului, dar nici să nu fie prea grăbit sau prea pompos, ceea ce ar trăda o răscolitoare agitație lăuntrică. Rostul îmbrăcăminte este unul singur, acela de a acoperi trupul după necesitate, atât iarna cât și vara, dar la haine nu trebuie căutate nici culori înflorite, nici țesături fine și moi, pentru că dacă ar umbla cineva neapărat după haine și culori deschise ar da pe față dorul după înfrumusețare, ca femeile, care de dragul modei, își boiesc obrazii și părul cu sulemeneală străină. ... Încălțăminte trebuie să fie din material ieftin, dar lucrată în așa fel încât să corespundă întru totul necesității»⁵¹. Este important să nu cădem pradă lăcomiei care îngreuiază nu numai trupul ci și mintea, care prin urmare nu mai poate avea sprintenia necesară de a zbura către Dumnezeu și a medita lucruri înalte. Hrana trebuie să fie prilej de a slăvi pe Dumnezeu, pentru că prin

⁴⁸ Idem, *Ibidem*, 3, PG. 32, 228B-229A, Vezi în *PSB* 12, p. 120.

⁴⁹ Idem, *Ibidem*, 4, PG. 32, 229B. Vezi în *PSB* 12, p. 120.

⁵⁰ Idem, *Ibidem*, 5, PG. 32, 229C. Vezi în *PSB* 12, p. 121.

⁵¹ Idem, *Ibidem*, 6, PG. 32, 232B. Vezi în *PSB* 12, p. 121-122.

purtarea Lui de grijă o avem. «Este de ajuns pentru întreținere pâinea, iar pentru sete, apa, pe lângă care se va adăuga consumarea diferitelor legume pentru menținerea vigoriei trupești, în măsura în care sunt necesare. La masă nu trebuie să se vadă că mâncăm cu lăcomie, ci să păstrăm tot timpul stăpânire de sine, seninătate și cumpătate în toate, nelăsând nici atunci cugetul să rățăcească departe de Dumnezeu, ci și din prilejul gustării alimentelor și din felul în care e alcătuit organismul, pe care îl hrănim, să facem prilej de preaslăvire a lui Dumnezeu, întrucât până și din multele soiuri de bucate lăsate pentru întreținerea trupului omenesc se poate vedea că ele au fost lăsate de Ziditorul tuturor lucrurilor. Înainte de a ne așeza la masă, se cade să înălțăm sufletul către Dumnezeu, rugându-L să ne învrednicească de darurile Lui atât în prezent, cât și pentru cele ce ne rezervă pentru viitor. După prânz trebuie să ridicăm iarăși cugetele spre Dumnezeu spre a-I mulțumi pentru toate darurile primite și spre a-I implora bunătatea pentru cele pe care ni le-a făgăduit»⁵².

Nu scapă din vedere Sfântul Vasile de a da sfaturi și în ce privește somnul, care trebuie să fie moderat, asemenea mâncării. Se cade ca somnul să fie ușor și odihnitor, fără să fie tulburat de imaginații necugetate. Pentru aceasta mult se folosesc cei care se dedau nevoinei de noapte și încearcă să păstreze mintea nevătămată de patimi și ispite, păstrând-o într-o comuniune neîntreruptă cu Dumnezeu. «Ceea ce este răsăritul soarelui pentru ceilalți oameni, aceea este miezul nopții pentru cei ce se nevoiesc în evlavie, căci atunci acea liniște nocturnă odihnește sufletul în chip deosebit, pentru că atunci nici ochii, nici urechile nu transmit în inimă audiii primejdioase, ci cugetul întreg comunică numai cu Dumnezeu, iar îmbunătățindu-se pe sine prin aducerea aminte de păcatele săvârșite și fixându-și reguli pentru ocolirea răului, cere de la Dumnezeu ajutor pentru ducerea la îndeplinire a hotărârilor luate»⁵³.

La prima vedere, sfaturile Sfântului Vasile cuprinse în Epistola analizată par să fie adresate doar monahilor, dacă însă urmărim cu atenție cuprinsul Epistolei se poate observa că Marele Părinte vizează deopotrivă atât pe monahi cât și pe creștinii de rând. El este convins că tot creștinul are nevoie de a se elibera de patimi, de a-și împodobi viața cu virtuți, de a-și căpăta liniștea launtrică, pentru a se bucura de prezența Harului Duhului Sfânt în viața sa și a trăi în lumina lui Hristos. În mod concret observă că cei necăsătoriți sunt cuprinși de ispitele trupești și cad în cursele desfrânării mai mult decât cei căsătoriți. La rândul lor, cei căsătoriți sunt asaltați de alte feluri de ispite și încercări. În cazul că nu au dobândit încă copii, sunt neliniștiți și tulburați ca nu cumva să rămână fără urmași. În cazul că au copii, sunt preocupați cum să-i crească, cum să-i educe, ce să le ofere și altele asemenea acestora. În multe cazuri, acestor griji se adaugă și mult vătămătoarea grijă a feririi de a mai face copii. Pe lângă aceste griji strict legate de familie se adaugă problemele legate de societate, de relația cu vecinii, de starea socială și economică, de comerț, de politică și multe altele. Ispitele și grijile nu-l tulbură pe om numai ziua. Ele continuă și în timpul nopții, când mintea este înșelată de vârtejul preocupărilor lumești și este atrasă în diferite fantezii păgubitoare⁵⁴.

Concluzii

Din cele expuse mai sus se poate concluziona că omul, câtă vreme se află în viața pământească, este asaltat de ispite și atras spre păcat de diferiți factori. Starea de

⁵² Idem, *Ibidem*, 6, PG. 32, 232 C-233A. Vezi în *PSB* 12, p. 122.

⁵³ Idem, *Ibidem*, 6, PG. 32, 233AB. Vezi în *PSB* 12, p. 122-123.

⁵⁴ Idem, *Ibidem*, 2, PG. 32, 225A.

păcat însă este nefirească și potrivit învățaturii Bisericii omul are datoria morală de a nu rămâne pasiv în fața ispitelor, ci de a lupta, pentru a nu ajunge victimă și rob al păcatului.

Pentru omul contemporan lupta împotriva păcatului pare să fie tot mai greu de purtat. Cauza esențială nu este alta decât îndepărtarea omului de Dumnezeu. Pentru omul zilelor noastre Dumnezeu nu mai este Treimea de Persoane, Care împărtășește Harul Său și Care invită la comuniunea dragostei în sânul Bisericii pe toți oamenii. În viața omului contemporan locul lui Dumnezeu este luat de patimi precum egoismul, dorința de stăpânire, dorința de îmbogățire, dorința de satisfacere a plăcerilor trupești și multe alte patimi. Urmarea acestor patimi este tragică. Omul zilelor noastre pare să fie copleșit de problemele cotidiene ale societății contemporane tot mai secularizate. Peste tot în lume se vorbește de tipuri de criză: economică, politică, ecologică, socială etc. și se caută soluții pentru depășirea lor.

Soluția ieșirii din orice criză, cred că trebuie căutată în relația omului cu Dumnezeu. Înaintea rezolvării oricărei alte crize se simte nevoia rezolvării crizei morale. Lupta împotriva păcatului trebuie dusă cu dârzenie duhovnicească și cu încredințarea că Mântuitorul Hristos, Care a biruit diavolul și păcatul, este prezent și gata în orice clipă să ofere Harul și ajutorul Său celui care Îl recunoaște de Domn al vieții lui.

În lupta omului față de păcat, sfaturile Sfântului Vasile cel Mare sunt actuale și de o mare valoare. Îndemnul Marelui Capadocian sunt izvorâte din experiența vieții sale trăite în Hristos, cu ajutorul Căruia a biruit patimile și păcatele care-l tulburau. În fața a mii de probleme, greutăți, griji și ispite cu care se confruntă omul contemporan sfaturile Sfântului Vasile de a urmări liniștea lăuntrică constituie o soluție eficace.

Dr. Iuliana Eni Țugui